

Handläggare:
Daniel Håkansson

Landstingsstyrelsen

Yttrande över betänkandet Ändrad könstillhörighet – förslag till ny lag (SOU 2007:16)

Ärendet

Landstingsstyrelsen har begärt att hälso- och sjukvårdsnämndens förvaltning skall yttra sig över betänkandet.

Förslag till beslut

Landstingsstyrelsen förslås besluta

att yttra sig över betänkandet i enlighet med synpunkter som framgår av det här tjänsteutlåtandet

Förvaltningens synpunkter

Utredningens uppdrag har varit att göra en översyn av lagen (om 1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall. Utredaren uppdrogs att undersöka hur den nu gällande lagstiftningen, som i princip förblivit oförändrad sedan dess tillkomst, tillämpas och avgöra om lagens krav i olika avseenden skall finnas kvar och om nya krav skall införas. Utredningen föreslår att en ny lag om ändring av könstillhörighet ersätter ovan nämnda lag. Vidare förslås konsekvensändringar i äktenskapsbalken, lagen (1994:1117) om registrerat äktenskap, steriliseringslagen (1975:580), namnlagen (1982:670), folkbokföringslagen (1991:481) samt att lagen (1944:133) om kastrering upphävs.

Förvaltningens synpunkter på lagförslaget redovisas under respektive rubrik.

Förutsättningar för beslut om ändring av könstillhörighet

Lagförslaget innehåller i huvudsak bestämmelser om förutsättningarna för att Socialstyrelsen (Rättsliga rådet) skall fatta beslut om ändring av könstillhörighet samt verkan av ett sådant beslut. Förutsättningarna för

ändring av könstillhörighet är att personen ifråga efter medicinsk utredning konstateras vara transsexuell, att han eller hon *sedan avsevärd tid* upplever (det kursiverade uttrycket ersätter med hänvisning till Socialstyrelsens praxis uttrycket *sedan ungdomen*) att han eller hon tillhör det motsatta könet och lever i en sådan könsroll samt att han eller hon måste antas även i framtiden leva i en sådan könsroll. Det hittills gällande kravet på sterilisering eller att personen ifråga av annan anledning saknar fortplantningsförmåga för beslut om ändring av könstillhörighet har ersatts av ett krav på att könskörtlarna skall vara borttagna (kommenteras nedan). Åldersgränsen på 18 år för byte av könstillhörighet kvarstår. Förvaltningen har inget särskilt att påpeka i detta avseende utan nöjer sig med att konstatera att de krav som skall uppfyllas för ändring av könstillhörighet är tydliga och högt ställda, vilket också är naturligt med tanke på att ändrad könstillhörighet innebär stora och omvälvande konsekvenser för den enskilde.

Verkan av beslut om ändring av könstillhörighet

Enligt lagförslaget skall en ändring av könstillhörigheten innebära att en anteckning härom görs i folkbokföringen, varefter ett nytt personnummer fastställs för den person som beslutet avser. Personen som beslutet avser har då också rätt att få ett eller flera nya namn som bättre stämmer överens med den nya könstillhörigheten. Ett förtydligande i förhållande till gällande lagstiftning är att den nya könstillhörigheten skall gälla vid tillämpningen av all annan lagstiftning. Förvaltningen instämmer med utredningen om att de praktiska konsekvenserna av detta förtydligande är begränsade, men vill påpeka att förtydligandet torde bidra till att han eller hon känner sig accepterad av samhället i sin nya könsroll.

Krav på att könskörtlarna avlägsnas

Kravet på sterilisering eller att personen ifråga av annan anledning saknar fortplantningsförmåga för ändring av könstillhörighet ersätts som ovan nämnts av ett krav på att könskörtlarna skall vara borttagna. Kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga för ändring av könstillhörigheten motiveras av intresset av att undvika situationer där en person med manlig könstillhörighet enligt folkbokföringen föder ett barn eller att en person med kvinnlig könstillhörighet enligt folkbokföringen är biologisk far. Förvaltningen vill framhålla att det i utredningen inte anges något direkt skäl till varför borttagande av könskörtlarna är att föredra framför sterilisering. Erfarenheten visar dock att den som önskar ändra sin könstillhörighet vanligtvis begär att få könskörtlarna borttagna och det är till synes mot den bakgrunden som utredningen förordar borttagande av könskörtlarna framför sterilisering.

Förvaltningen vill framhålla att en motvilja att ta bort könskörtlarna möjligtvis kan ses som ett tecken på att personen ifråga inte är transsexuell i lagens mening. Det torde vara naturligt för en transsexuell person att i största möjliga mån efterlikna det motsatta könet. Mot den bakgrunden kan det vara lämpligt med ett sådant krav i syfte att förvissa sig om att ett irreversibelt ingrepp inte görs på en person som är osäker på sin könstillhörighet. Samtidigt måste beaktas att borttagande av könskörtlarna medför risk för vissa negativa medicinska förändringar, exempelvis ökad risk för benskörhet. Dessutom är det inte ovanligt att personligheten förändras; i vissa fall på ett sätt som den enskilde inte hade räknat med eller önskar. Förvaltningen anser därför att den i gällande lagstiftning rådande valfriheten avseende borttagande av könskörtlarna borde behållas. Den enskilde skall informeras om vad de olika ingreppen innebär innan denne fattar beslut om detta.

Frågan om sparade könsceller i nedfrost skick

I utredningen belyses frågan om möjlighet skall finnas för den som vill få könstillhörigheten ändrad att dessförinnan spara sperma eller ägg i nedfrost skick. Inget förslag har getts i denna del. Utredningens inställning är dock att ett förbud mot att spara könsceller är diskriminerande mot de transsexuella, att det ligger i deras intresse att ha möjlighet att i framtiden bli förälder och att detta intresse sammanfaller med framtida barns intresse. Socialstyrelsen gör dock tolkningen att en person som har sparat könsceller har inte fått sin fortplantningsförmåga upphävd och kan således inte heller meddelas beslut om ändring av könstillhörigheten enligt gällande lagstiftning. Socialstyrelsens beslut har prövats i länsrätt och kammarrätt som båda slagit fast Socialstyrelsens beslut. Kammarrättens dom har överklagats till Regeringsrätten som har att slutligt avgöra denna fråga.

Frågan bör enligt förvaltningens mening besvaras utifrån ett barnperspektiv varvid Barnkonventionens begrepp *barnets bästa* tillämpas. Frågan handlar med andra ord om det är skadligt för barnet att växa upp i en familj där den biologiska pappan enligt folkbokföringen är en kvinna (detta är den enda tänkbara situationen enligt gällande regler om assisterad befruktning). I förarbetena till gällande lagstiftning angavs att kravet på att vissa transsexuella personer tvingas avsäga sig ett framtida föräldraskap motiveras av att frånvaron av ett sådant krav riskerade att skapa "förvirring i släktleden". Utvecklingen på det familjerättsliga området – exempelvis rätten för homosexuella att adoptera barn och lesbiska kvinnors möjlighet att bli gravida genom assisterad befruktning – talar för att det argumentet

inte längre har någon relevans i detta sammanhang. Den rådande uppfattningen är alltså att barn inte far illa av att växa upp i en familj som avviker från den traditionella kärnfamiljen. Förvaltningens åsikt är sammanfattningsvis att det inte strider mot barnets bästa att tillåta att transsexuella män sparar könsceller i nedfryst skick för framtida föräldraskap. Förvaltningens ställningstagande i denna del finner också stöd i det faktum att rätten att bilda familj utgör en av de fri- och rättigheter som omfattas av Europakonvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Även gifta personer och utländska medborgare omfattas av lagen

Enligt gällande lagstiftning kan ett beslut om ändring av könstillhörigheten endast meddelas för ogift svensk medborgare. Utredningen förslår att ändring av könstillhörigheten även skall kunna beslutas för en gift svensk medborgare om maken eller partnern har samtyckt till ändringen. Om samtycke föreligger omvandlas äktenskapet till ett partnerskap och tvärtom. Föreligger inte samtycke måste äktenskapet eller partnerskapet upphöra innan beslut om ändring av könstillhörigheten kan meddelas. Förvaltningen konstaterar att förslaget i denna del ligger i linje med den utveckling som har skett på det familjerättsliga området sedan lagens tillkomst. Rätten till ändring av könstillhörighet bör enligt förvaltningens mening inte vara avhängigt den enskildes civila status. Däremot är det rimligt att den vars make eller partner önskar ändra könstillhörighet har möjlighet att inom ramen för äktenskapet eller partnerskapet säga nej till ändringen.

Utredningen föreslår också att beslut om ändring av könstillhörighet får fattas för en utländsk medborgare som är bosatt i Sverige sedan minst ett år tillbaka. Som skäl för sitt förslag anför utredningen att det i andra närbesläktade lagar för vissa specifika vårdinsatser, bland annat kastreringslagen, steriliseringslagen och abortlagen, inte uppställs ett absolut krav på svenskt medborgarskap. Avgörande är istället om personen ifråga är bosatt i Sverige. Det är alltså graden av anknytning till Sverige som avgör om en utländsk medborgare skall ha rätt att ansöka om och beviljas könsbyte. Samtidigt påpekas i utredningen att det i praktiken endast är de som är folkbokförda i Sverige som bör tillerkännas denna rätt eftersom den juridiska effekten av ett beslut om könsbyte i princip endast kommer till uttryck som en ändring i folkbokföringsregistret. Enligt 3 § folkbokföringslagen skall folkbokföring ske för den som efter inflyttning kan antas under sin normala livsföring regelmässigt komma att tillbringa sin nattvila eller motsvarande i landet under minst ett år. Mot den bakgrunden ansåg utredningen att man bör uppställa som krav att den

utländska medborgaren skall ha varit bosatt i Sverige under minst ett år. Förvaltningen instämmer i utredningens resonemang och vill framhålla att regleringen i detta avseende ligger i linje med ett hälso- och sjukvårdssystem som genom inträdet i europeiska gemenskapen i allt större utsträckning är tillgängligt för utländska medborgare. Av samma skäl tillstyrker förvaltningen också förslaget om att ett beslut om ändring av könstillhörigheten som fattas av domstol eller myndighet i en främmande stat som strider mot den könstillhörighet som står antecknad i folkbokföringsregistret skall anses giltigt i Sverige utan särskild åtgärd.

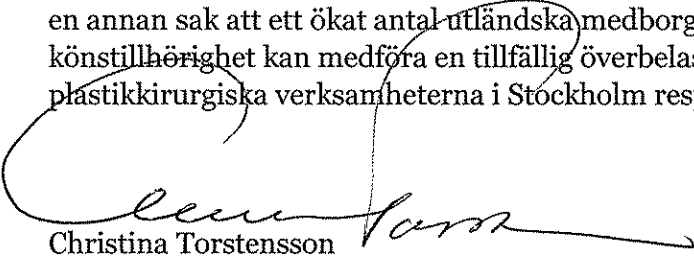
Socialstyrelsen får lämna föreskrifter angående den medicinska utredningen

En nyhet i lagförslaget i förhållande till gällande lagstiftning är att Socialstyrelsen bemyndigas att lämna föreskrifter angående den medicinska utredningen. Det har konstaterats att vården av transsexuella inte bedrivs på samma sätt på mottagningarna i Sverige och det är således lämpligt att Socialstyrelsen bemyndigas på detta sätt så att vården av transsexuella blir mer enhetlig. Förvaltningen vill härvid påpeka att vården av transsexuella (och intersexuella) personer omfattas av bestämmelserna i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) och står därmed redan i nuläget under Socialstyrelsens tillsyn. Lagförslaget i denna del är alltså enbart ett förtydligande.

Ekonomiska konsekvenser

Utredningens bedömning är att lagförslaget inte kommer att medföra några signifikanta ekonomiska konsekvenser. Förvaltningen delar i princip utredningens bedömning, men gör en något mer nyanserad bedömning. Genom Sveriges medlemskap i EU har svenska medborgares rätt till vård utomlands utvidgats väsentligt. Hälso- och sjukvård utgör enligt EG-domstolen tjänster i EG-fördragets mening och omfattas således av reglerna om fri rörlighet inom gemenskapen. Principiellt sett kan alltså en enskild medborgare söka vård utomlands och några nationella begränsningar av den fria rörligheten får inte finnas, såvida inte detta har stöd i EG-rätten. Det offentliga skall bekosta den i utlandet mottagna vården. Förutom en direkt på EG-fördraget vilande rättighet att motta hälso- och sjukvård i ett annat land inom gemenskapen är förordningen 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen (förordning 1408/71) tillämplig i vissa fall. Härutöver har Sverige ingått bilaterala konventioner och sjukvårdsavtal med ett antal länder. Planerad vård – i detta fall medicinsk utredning och kirurgiska ingrepp – får alltså i princip ges till utländska medborgare mot ersättning från dennes hemland. På så sätt kan

man hävda att lagförslaget i denna del inte medför några ekonomiska konsekvenser. Däremot uppkommer eventuellt initialt vissa kostnader för att ta emot ett större antal patienter. Dessa kostnader får då vägas upp av ökade anslag. En annan aspekt på de ekonomiska konsekvenserna är att en utländsk medborgare som ansöker om ändrad könstillhörighet troligtvis efter viss tid har någon form av arbete och bidrar därmed till finansieringen av hälso- och sjukvården i det län där han eller hon är folkbokförd. Det är en annan sak att ett ökat antal utländska medborgare som vill ändra sin könstillhörighet kan medföra en tillfällig överbelastning vid de plastikkirurgiska verksamheterna i Stockholm respektive Linköping.

Christina Torstensson